

יחסי רוסיה-חמאס בצל מלחמת "חרבות ברזל"

ארקדי מיל-מן ובת חן פלדמן | 8 בנובמבר, 2023 | גיליון 1784

רוסיה מתייצבת לצד חמאס, מסרבת לגנות את המתקפה הרצחנית שביצע בנגב המערבי ומטילה ספק בזכותה של ישראל להגן על עצמה. התנהלותה זו של רוסיה מחדדת את הצורך מבחינת ישראל לשנות את מדיניותה כלפיה ולהתייצב לצד מדינות המערב בהובלת ארצות הברית.

תמיכתה המובהקת של רוסיה בחמאס בעקבות אירועי ה-7 באוקטובר מהווה נקודת מפנה ביחסי רוסיה-ישראל. בעוד רבים ממנהיגי העולם גינו את המתקפה הרצחנית בשבת השחורה, הפגינה רוסיה מדיניות אנטי-ישראלית ונמנעה מלגנות את חמאס. רק כעבור שבוע, בנאום שנשא בפני פסגת מנהיגי חבר העמים בבירת קירגיזסטן, אמר נשיא רוסיה ולדימיר פוטין כי המתקפה על ישראל הייתה חסרת תקדים, אך באותה הנשימה האשים את ישראל בתגובה אכזרית. הוא המשיך והשווה בין המצור שהטילה ישראל על רצועת עזה למצור שהטילה גרמניה הנאצית על לנינגרד, שגרם לשיעור אבדות אזרחיות גבוה במיוחד של מאות אלפי אנשים. אמנם פוטין התייחס לזכותה של ישראל להגנה עצמית, אך הצהיר כי הפגיעה בחפים מפשע ברצועת עזה אינה מתקבלת על הדעת. רק ב-16 באוקטובר הביע פוטין תנחומים למשפחות הנרצחים הישראלים, וזאת בשיחת טלפון עם ראש ממשלת ישראל, אך בלי גינוי לחמאס.

טיפול הקשר בין רוסיה לחמאס משקף את האסטרטגיה הרוסית לשמר קשרים טובים עם צדדים שונים הנתונים בקונפליקט. גם עבור חמאס יש חשיבות רבה בקשר עם רוסיה, המציב אותו כארגון שמתקבל בברכה באחת הבירות החשובות בעולם. עקרונית, מוסקבה דבקה בעמדה שלפיה חמאס – המוגדר כארגון טרור על ידי ארצות הברית, בריטניה, גרמניה ומדינות נוספות החברות באיחוד האירופי - הוא ארגון פוליטי לגיטימי

לא תמיד מערכת היחסים בין רוסיה וחמאס הייתה קרובה כפי שהיא היום. בשנות התשעים ועד ניצחונו של חמאס בבחירות 2006 למועצה המחוקקת הפלסטינית, גינתה [רוסיה](#) את פעילות הטרור של חמאס וכינתה את אנשיו מיליטנטים אסלאמיים, פנאטיים וקיצוניים. מערכת היחסים השתנתה בחדות לאחר הבחירות, אז [פוטין הצהיר](#) שהארגון עלה לשלטון באמצעות בחירות דמוקרטיות ולגיטימיות. עוד החל משנת 2006 התקיימו מגעים תקופתיים בין מנהיגי חמאס לנציגי משרד החוץ הרוסי. בשנת 2011 חלה הידרדרות זמנית ביחסים בעקבות תמיכת חמאס באופוזיציה במלחמת האזרחים בסוריה. אנשי חמאס ששהו בסוריה כשפרצה המלחמה לקחו חלק פעיל בלחימה לצד האופוזיציה, בעוד רוסיה תמכה בבשאר אל-אסד. עם זאת,

היחסים לא נותקו וככל שנקפו השנים חזרו היחסים להתחמם. משלחות של הנהגת חמאס המשיכו להגיע למוסקבה ונפגשו עם שר החוץ הרוסי ובכירים אחרים, בנוסף לפגישות של בכירי חמאס עם דיפלומטיים רוסיים במדינות שונות. עמדתה של רוסיה בעת סבבי הסלמה קודמים בין ישראל לחמאס לא הייתה עקבית והושפעה מהאינטרסים שלה בזמן נתון. בשנת 2014 [במבצע צוק איתן חל שינוי במדיניות הרוסית](#), ורוסיה ניסתה לשמור על תדמית אובייקטיבית והקפידה להמעיט בביקורת כלפי ישראל, בניגוד להתנהלותה במערכות אחרות, לדוגמה, במבצע 'עופרת יצוקה' (2008 – 2009). זאת, קרוב לוודאי עקב הימנעות ישראל מלבקר את רוסיה בגין סיפוח חצי-האי קרים.

וכעת, מערך האינטרסים של רוסיה אינו נוטה לטובת ישראל. האינטרס העיקרי כיום הוא להסיט את תשומת הלב של המערב, בהובלת ארצות הברית מאוקראינה. התגברות המעורבות האמריקאית במזרח התיכון משרתת מטרה זו. מנגד, רוסיה מאשימה את ארצות הברית בהתפרצות העימות הנוכחי. שנית, רוסיה שואפת לשקם את מעמדה כשחקן בינלאומי משפיע ולכן מנסה לקדם הפסקת אש בעזה. בנוסף, מערכת היחסים של רוסיה עם איראן הפכה לברית אסטרטגית בעקבות המלחמה באוקראינה, ועל מנת לשמר אותה מקדמת מוסקבה מדיניות אוהדת גם כלפי בעלי בריתה של איראן לרבות חמאס – הגם שלמוסקבה נוח שארצות הברית ממקדת תשומת לב במזרח התיכון.

התמיכה הרוסית בחמאס משתקפת בצעדים שנקטה בזירה הבינלאומית. ב-16 באוקטובר רוסיה [קידמה הצעה במועצת הביטחון של האו"ם](#) להפסקת אש, אך ההצעה הרוסית לא גינתה את חמאס ואת המתקפה על ישראל, אלא גינתה אלימות ופעולות טרור נגד אזרחים - ביטוי שיכול להתפרש הן כהוקעת המעשים של חמאס והן כהוקעת פעילות ישראל ברצועת עזה. יתרה מזאת, ההצעה הרוסית רמזה שישיראלי אחראית לפגיעה בבית החולים אל-אהלי, למרות העדויות כי הרקטה שפגעה בבית החולים נורתה משטח הרצועה. ב-25 באוקטובר, רוסיה הטילה וטו במועצת הביטחון של האו"ם על הצעה אמריקאית שקראה לגנות את חמאס ולתמוך בזכותה של ישראל להגנה עצמית. בהמשך החריפה רוסיה את הרטוריקה האנטי-ישראלית, תוך חזרה לטרמינולוגיה הסובייטית, כאשר ב-2 בנובמבר [שגרירה באו"ם שלל](#) את זכותה של ישראל להגנה עצמית בטענה ש"ישראל היא מדינה כובשת".

גם התבטאויות של בכירי חמאס מלמדות על אודות הקירבה בין הארגון לרוסיה. לדוגמה, בראיון ב-8 באוקטובר ל-Russia Today, כלי תקשורת רוסי ממלכתי, אמר עלי ברכה, בכיר בחמאס, שהארגון עדכן את מוסקבה לגבי המתקפה זמן קצר לאחר תחילתה. תוך כדי המלחמה בקרה משלחת חמאס במוסקבה ובמהלך הביקור הצהיר בכיר חמאס, אבו מרזוק, ש"רוסיה היא הידידה הקרובה ביותר של חמאס". בעקבות הביקור [הודה](#) חמאס לפוטין ולמשרד החוץ הרוסי על מאמציהם לעצירת "האלימות הישראלית נגד העם הפלסטיני". גם בכיר חמאס, חאלד משעל, אמר בראיון לערוץ מצרי שהרוסים השתאו מהמתקפה של חמאס ושילמדו אותה במכללות הצבאיות שלהם.

התמיכה הרוסית בחמאס אינה מסתכמת רק בזירה הדיפלומטית הבינלאומית. יש עדויות להימצאות אמצעי לחימה רוסיים בידי חמאס, ובכלל זאת טילי נ"ט, טילי קרקע-אוויר ועוד, שהועברו ככל הנראה על ידי איראן תוך העלמת עין של רוסיה. בנוסף, באותו ראיון ל-Russia Today, ברכה טען כי רוסיה העניקה לחמאס זיכיון ליצר תת מקלע AK-47 (קלציניקוב) ותחמושת תואמת. הזרוע הצבאית של חמאס משתמשת בשרתים רוסיים. גם בפן הכלכלי ניתן לזהות הסתמכות של חמאס על בורסת קריפטו רוסית, תוך העברת עשרות מיליוני דולרים בארנקים דיגיטליים, שנשלטים על ידי החמאס (והג'יהאד האסלאמי) כדי לעקוף את הסנקציות האמריקאיות. על פי [דיווחים אוקראיניים](#), קבוצת ואגנר סייעה לאמן את מחבלי החמאס.

התקשורת הממלכתית הרוסית אימצה גם היא קו פרו-פלסטיני מובהק. התעמולה הרוסית שואפת להצדיק את אופן פעולתו של הצבא הרוסי באוקראינה באמצעות הדגשת אשמתו של צה"ל בפגיעה באזרחים והגזמה של היקף הקורבנות בצד הפלסטיני. לאחר הפגיעה בבית החולים אל-אהלי, בתקשורת הרוסית נטען שנהרגו אלפי אנשים - מספר גבוה בהרבה מזה שמסרו מקורות עזתיים. החיילים הישראליים מוצגים כ"לא מוסריים" עקב הנזק הרב שהם גורמים לאוכלוסייה האזרחית, בניגוד לחיילים הרוסים שכביכול "לא היו יכולים לפעול כך נגד אזרחים, נשים וילדים". גם ברשתות חברתיות ברוסיה, דוגמת טלגרם, רווח שיח אנטי-ישראלי חריף ורווי התבטאויות אנטישמיות בוטות.

בעקבות ניסיון הפוגרום שאירע בדגסטן ב-29 באוקטובר, כינס פוטין ישיבה עם חברי הממשלה וראשי ארגוני הביטחון, ובמהלכה מתח קו ישיר בין המלחמה באוקראינה למלחמה בין ישראל לחמאס והאשים את ארצות הברית והמערב בערעור היציבות ברוסיה, במזרח התיכון ובעולם כולו. הוא הצהיר כי "בחזית האוקראינית יקבע גורלה של רוסיה, עתידו של העולם כולו, ושל העם הפלסטיני". הקישור בין שתי המלחמות מציב את רוסיה באופן חד משמעי לצד חמאס, ואילו את ישראל בציר הנגדי לצד ארצות הברית והמערב. למעשה, פוטין מאמת את דבריו של הנשיא ביידן על כי רוסיה וחמאס מנהלים מלחמה נגד הדמוקרטיה.

דבריו של פוטין והתנהלותה של רוסיה לאחר אירועי ה-7 באוקטובר מחדדים את כישלונה של הקונספציה השגויה, שלפיה רוסיה לא תתייצב נגד ישראל בשעת מבחן. השינוי המתבקש במדיניותה של ישראל כלפי רוסיה הוא התייצבות חד-משמעית לצד ארצות הברית, ובתוך כך גם תמיכה באוקראינה. ככל שישראל תקדים להתאים את מדיניותה לאתגר, כך ייטב המאון האסטרטגי שלה במזרח התיכון ומעבר לו.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט